

I SHO'BA. RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA PEDAGOG KADRLAR TAYYORLASH, KOMPETENSIYALAR VA MEDIA SAVODXONLIK

MAKTABGACHA TA'LIM SIFATINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY MENEJMENT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI HAMDA AHAMIYATI

Berdaliyeva Gulasal Abduqunduzovna

Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi direktori, (PhD), dotsent

Annotatsiya. Mazkur maqolada MTT direktorlarning raqamli va menejerlik kompetensiyalarini integratsiya qilish orqali ta'lim sifatini boshqarishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish haqidagi mulohazalar yoritilgan

Zamonaviy dunyoda inson kapitalini rivojlantirishning poydevori hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimi bugungi kunda tub islohotlar va innovatsion o'zgarishlar jarayonini boshdan kechirmoqda. Ushbu o'zgarishlarning markazida ta'lim sifatini oshirish va boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish masalasi turibdi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini samarali tashkil etishda an'anaviy boshqaruv usullaridan zamonaviy menejment tamoyillariga o'tish hamda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish davr talabiga aylandi. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim sifati nafaqat tarbiyalanuvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari, balki tashkilotdagi jarayonlarning shaffofligi, resurslarning to'g'ri taqsimlanishi va boshqaruv qarorlarining tezkorligi bilan ham o'lchanadi.

Raqamli texnologiyalar mazkur zamonaviy menejment tamoyillarini amalga oshirishda eng asosiy vosita va drayver vazifasini bajaradi. Raqamlashtirish shunchaki hujjatlarni kompyuterda terish emas, balki butun boshqaruv tizimini ma'lumotlarga asoslangan (data-driven) platformaga o'tkazishdir. Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi, xususan, "Open EMIS" kabi boshqaruv axborot tizimlarining qo'llanilishi bolalar qamrovini aniq hisobga olish, davomatni real vaqt rejimida kuzatish va ovqatlanish xarajatlarini optimallashtirish imkonini beradi. Raqamli vositalar yordamida shakllantirilgan "Katta ma'lumotlar" (Big Data) tahlili rahbarlarga kelgusidagi ehtiyojlarni prognoz qilish va strategik to'g'ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Ta'lim sifatini boshqarishda raqamli texnologiyalarning yana bir muhim ahamiyati bu – shaffoflik va ochiqlikni ta'minlashdir. Elektron navbat tizimlari, davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi korrupsiogen holatlarning oldini olishga va ota-onalarning tizimga bo'lgan ishonchini orttirishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonlarda esa raqamli resurslar, multimedia vositalari va rivojlantiruvchi onlayn platformalardan foydalanish ta'lim mazmunini boyitadi va bolalarning dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi. Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi, ularning portfoliosini elektron shakllantirish va masofaviy malaka oshirish kurslari ham raqamli ekotizimning ajralmas qismidir.

Boshqaruv jarayonida inson omilining ta'sirini kamaytirish va avtomatlashtirish hisobiga vaqtni tejash imkoniyati raqamli texnologiyalarning eng

katta yutuqlaridan biridir. Qog'ozbozlikning kamayishi direktor va pedagoglarga asosiy e'tiborni bola shaxsiga, ta'lim-tarbiya jarayonining sifatiga qaratish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori raqamli savodxonlikka ega bo'lishi, turli dasturiy ta'minotlarda ishlay olishi va axborot xavfsizligi qoidalarini bilishi shart. Raqamli kompetensiya bugungi kunda rahbarning professional portretidagi qo'shimcha chizgi emas, balki uning lavozimga layoqatini belgilovchi asosiy mezonlardan biriga aylanib bormoqda.

XXI asrning uchinchi o'n yilligida global ta'lim makoni "Industry 4.0" (Sanoat 4.0) inqilobi ta'sirida tub transformatsion jarayonlarni boshdan kechirmoqda. Ushbu jarayon inson kapitalini shakllantirishning boshlang'ich bo'g'ini bo'lgan maktabgacha ta'lim tizimini ham chetlab o'tgani yo'q. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim sifati tushunchasi nafaqat bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasi, balki ta'lim tashkilotidagi xavfsiz muhit, pedagogik jamoaning salohiyati, infratuzilma va resurslarning samarali boshqarilishi bilan o'lchanadigan kompleks kategoriyaga aylandi. Mazkur murakkab tizimni an'anaviy ma'muriy buyruqbozlik usullari bilan boshqarish samarasiz ekanligi oydinlashmoqda, bu esa zamonaviy menejment va raqamli texnologiyalar simbioziga asoslangan yangi boshqaruv paradigmalarini taqozo etmoqda.

"Ta'lim sifati" va "Boshqaruv sifati" tushunchalari o'rtasidagi dialektik aloqadorlikni tahlil qilar ekanmiz, shuni ta'kidlash lozimki, maktabgacha ta'lim tashkiloti (MTT) direktori endilikda shunchaki "xo'jalik mudiri" yoki "nazoratchi" emas, balki strategik fikrlovchi, innovatsion yondashuvga ega ta'lim menejeri sifatida namoyon bo'lishi kerak. Zamonaviy menejment nazariyasida (P.Druker[1], I.Adizes[2]) boshqaruvning samaradorligi qaror qabul qilish jarayonining tezkorligi va aniqligiga bog'liq deb hisoblanadi. Maktabgacha ta'limda bu jarayon o'ta nozik xususiyatga ega, chunki boshqaruv obyekti – bu rivojlanayotgan bola shaxsi va ijodiy pedagogik jamoa hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini raqamlashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar (xususan, OpenEMIS, "Bolalar bog'chasi" axborot tizimlarining joriy etilishi) boshqaruv jarayoniga yangicha mazmun olib kirdi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarning ta'lim sifatini boshqarishdagi o'rni quyidagi to'rt asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi:

-Ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv: An'anaviy usulda direktor qaror qabul qilishda ko'pincha subyektiv kuzatishlarga yoki kechikib kelgan qog'oz hisobotlarga tayanar edi. Raqamli platformalar esa real vaqt rejimida ("real-time") davomat, ovqatlanish sifati, pedagoglar yuklamasi va bolalar rivojlanish xaritasi kabi katta hajmdagi ma'lumotlarni (Big Data) tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa resurslarni to'g'ri taqsimlash va korrupsion holatlarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

-Jarayonlar shaffofligi va ochiqligi: Zamonaviy menejmentning "Ochiq tizimlar" nazariyasiga ko'ra, tashkilot tashqi muhit bilan faol axborot almashinuvi holatida rivojlanadi. Raqamli texnologiyalar (rasmiy veb-saytlar, ijtimoiy tarmoqlar, ota-onalar uchun mobil ilovalar) MTT faoliyatining shaffofligini ta'minlaydi. Ota-onalar va jamoatchilik nazorati ta'lim sifati oshishiga bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi kuchli omilga aylanadi.

-Pedagogik jarayonni individuallashtirish: Raqamli boshqaruv nafaqat ma'muriy, balki ta'limiy mazmuni ham qamrab oladi. Har bir bolaning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini raqamli monitoring qilish (portfolio) orqali direktor va metodistlar ta'lim dasturiga tuzatishlar kiritishi, qoloq sohalarni aniqlashi va pedagoglarga aniq metodik yordam ko'rsatishi mumkin bo'ladi. Bu TQM (Total Quality Management – Yalpi sifatni boshqarish) tamoyillarining ta'limdagi amaliy ifodasidir.

-Vaqt menejmenti va byurokrtiyani qisqartirish: Direktor faoliyatining katta qismi hisobot to'ldirishga sarflanishi uning pedagogik jarayonni kuzatish imkoniyatini cheklaydi. Avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari (ERP) qog'ozbozlikni keskin kamaytirib, rahbarga asosiy e'tiborni strategik rivojlanish, kadrlar malakasini oshirish va innovatsiyalarni joriy etishga qaratish imkonini beradi.

Shu o'rinda, "Menejerlik kompetensiyasi" tushunchasining raqamli muhitdagi transformatsiyasiga to'xtalib o'tish joiz. Agar klassik menejmentda rejalashtirish, tashkillashtirish, motivatsiya va nazorat funksiyalari ajratib ko'rsatilgan bo'lsa, raqamli davrda bu funksiyalar integratsiyalashgan xarakter kasb etadi. Masalan, nazorat funksiyasi endilikda jazolash quroli emas, balki raqamli monitoring orqali rivojlanish traektoriyasini belgilash vositasiga aylanmoqda.

Biroq, texnologiyalarning o'zi sifatni kafolatlamaydi. O'zbekiston olimlari (R.A.Mavlonova, M.T.Mirsoliyeva [3]) ta'kidlaganidek, eng mukammal axborot tizimi ham, agar rahbar uni boshqarish madaniyatiga va tegishli kompetensiyaga ega bo'lmasa, kutilgan samarani bermaydi. Shunday ekan, raqamli texnologiyalarning ahamiyati ularning mavjudligida emas, balki direktor tomonidan boshqaruv quroli sifatida qanchalik o'rinli qo'llanilishida namoyon bo'ladi.

Maktabgacha ta'limda sifatni boshqarishning zamonaviy modeli – bu "Smart-bog'cha" konsepsiyasidir. Bu yerda menejment "aqlli" texnologiyalar (sun'iy intellekt elementlari, xavfsizlik sensorlari, interaktiv ta'lim vositalari) bilan uyg'unlashadi. Bunday muhitda direktor raqamli transformatsiyaning lideri bo'lishi talab etiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim va tarbiya sifatini boshqarish bugungi kunda qayta ko'rib chiqilayotgan, jahon ta'lim maydonida markaziy o'rin egallagan muammolardan biridir. Bunga pedagogik tamoyillar, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy talablaridagi o'zgarishlar, bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ota-ona va hamjamiyat ehtiyojlari kabilar sabab bo'ladi. Biroq, faqat pedagogik yondashuvlar bilan chegaralanib qolmay, boshqaruv tizimining sifatini oshirish, muassasa faoliyatini samarali tashkil etish ham maktabgacha ta'lim sifatini ta'minlashda muhim omil sanaladi.

Zamonaviy menejment nazariyasi va amaliyoti ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlariga yangicha yondashuvlarni talab qiladi. Menejment jarayonlari tizimli, strategik, shaffof va natijaga qaratilgan bo'lishi lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bu resurslarni maqsadli taqsimlash, kadrlar malakasini oshirish, sifat nazorati, pedagogik jarayonlarning uzluksiz takomillashuvi, ota-ona va jamoatchilik bilan samarali hamkorlik, shuningdek, muassasaning ichki madaniyatini shakllantirish kabi elementlarni o'zida mujassam

qilishi kerak. Transformatsion menejment uslubi, jamoaviy boshqaruv, integratsiyalashgan strategiyalar, adaptiv boshqaruv kabi yondashuvlar ayniqsa dolzarbdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Drucker, P. Management challenges for the 21st century. harperbusiness. (2007).
2. Adizes, I. Managing corporate lifecycles: how to identify your organization's stage and make the right decisions. adizes institute publications. (2004).
3. Mirsoliyeva, M.T. (2021). Innovatsion pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Universitet nashriyoti.